

ARTICLE INFO

Received: 18th November 2023

Accepted: 23th November 2023

Online: 24th November 2023

KEY WORDS

Moliyaviy sog'lomlashtirish, raqobatbardoshlik, korxonalar, bankrotlik, kuzatuv.

REAL SEKTORDA IQTISODIY NOCHOR KORXONALARNI TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN MOLIVAVIY SOG'LOMLASHTIRISH TIZIMINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH

Mamadaliyev Abdurashid G'ayratjon o'g'li

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10202456>

ABSTRACT

Iqtisodiyotning real sektori korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, iqtisodiy nochor korxonalarining moliyaviy sog'lig'ini yaxshilash va ularni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish, iqtisodiyotni tarkibiy o'zgartirish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik qayta ishlash jarayonlari va investitsiyalarni, shu jumladan, tijorat banklari mablag'larini jihozlash, jalb etish iqtisodiy sohada amalga oshirilayotgan o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Kirish: Moliyaviy sog'lomlashtirish - korxonaning bankrotligini bartaraf etish yoki raqobatbardoshligini oshirish maqsadida chora-tadbirlar tizimini qo'llash orqali uning moliyaviy holatini sog'lomlashtirish. Boshqacha qilib aytganda, korxonalar faoliyatini moliyaviy sog'lomlashtirish deyilganda, korxonalar faoliyatini tashqi manbalar hisobiga moliyalashtirish, ularda restrukturizatsiyalash jarayonlarini joriy etish, xo'jalik - moliyaviy faoliyatini modernizatsiyalash va diversifikatsiya qilish jarayonlarining majmui hisoblanadi. Korxonalar faoliyati moliyaviy sog'lomlashtirishning quyidagi usullari mavjud:

- xo'jalik-moliyaviy faoliyatini tashqi manbalar hisobiga moliyalashtirish;
- bankrotlik taomillarini joriy etish;
- korxonani tashqi investorlarga sotish;
- korxonani qayta tarkiblash;

ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish jarayonini diversifikatsiyalash va boshqalar. Korxonalar xo'jalik-moliyaviy faoliyatini tashqi manbalar hisobiga moliyalashtirishning mohiyatini ishimizning keyingi boblarida tahlil qilish jarayonida batafsil yoritib o'tamiz. Korxonalar faoliyatini moliyaviy sog'lomlashtirishning yana bir muhim usullaridan biri bu bankrotlik taomillarini qo'llash orqali amalga oshiriladi. Bankrotlik taomillari deyilganda, "Bankrotlik to'g'risida" gi Qonunning 28-moddasiga muvofiq quyidagilar tushuniladi. Qarzdor yuridik shaxsning bankrotligi to'g'risidagi ish ko'rilayotganda quyidagi taomillar qo'llaniladi: kuzatuv; sud sanatsiyasi; kelishuv bitimi; tashqi boshqaruv; tugatishga doir ish yuritish. Qarzdor yakka tartibdagi tadbirkorning bankrotligi to'g'risidagi ish ko'rilayotganda quyidagi taomillar qo'llaniladi: kelishuv bitimi; tugatishga doir ish yuritish.

Monitoring(kuzatuv) - xo'jalik sudi tomonidan qarzdorning mol-mulki saqlanishini ta'minlash, qarzdorning moliyaviy ahvolini tahlil qilish maqsadida uni bankrot deb topish

to'g'risidagi ariza kelib tushgan paytdan boshlab amalga oshiriladi va ko'rib chiqishning keyingi kunigacha amaldagi bankrotlik vositasi. Bankrotlik to'g'risidagi ish qo'zg'atilganda nazorat xo'jalik sudi tomonidan qarzdorni bankrot deb topish to'g'risidagi ariza qabul qilingan kundan boshlab joriy etiladi. Nazorat joriy etilgan paytdan boshlab: mol-mulk undirish bo'yicha, ish haqi, mualliflik shartnomalari, aliment to'lovlari bo'yicha qarzlarni undirish bo'yicha, shuningdek, hayoti yoki sog'lig'i bo'yicha qarzlarni undirish bo'yicha ijro hujjatlarini ijro etish to'xtatiladi. qarzdorni bankrot deb topish to'g'risidagi ariza xo'jalik sudi tomonidan jamiyatga yetkazilgan zararni qoplash va ma'naviy zararni qoplash to'g'risidagi ariza qabul qilingunga qadar qonuniy kuchga kirgan sud hujjatlarining asoslari. Xo'jalik sudining arizani qabul qilish va bankrotlik to'g'risidagi ish yuritishni qo'zg'atish to'g'risidagi hal qiluv qarori ijro hujjatlari ijrosini to'xtatib turish uchun asos bo'ladi; qarzdor yuridik shaxs muassislarining (ishtirokchilarining) ta'sischi (ishtirokchilar) chiqib ketishi munosabati bilan qarzdorning mol-mulkidan ulush (ulush) ajratish to'g'risidagi talablarini qondirish taqiqlanadi; chiqarilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha dividendlar va boshqa to'lovlarni to'lash taqiqlanadi.

Muvaqqat boshqaruvchi kreditorlar yoki bankrotlik to'g'risidagi ishlar bo'yicha davlat organi taklif etgan nomzodlar orasidan xo'jalik sudi tomonidan tayinlanadi. Xo'jalik sudining muvaqqat boshqaruvchini tayinlash to'g'risidagi ajrimida unga to'lanadigan haq miqdori va uni to'lash tartibi ko'rsatilgan bo'lishi kerak. Muvaqqat boshqaruvchiga to'lanadigan haq miqdori kreditorlar yig'ilishining qarori asosida xo'jalik sudi tomonidan o'zgartirilishi mumkin.

Vaqtinchalik boshqaruvchi: bitimlarni haqiqiy emas deb topishga, shuningdek, qarzdor tomonidan belgilangan talablarni buzgan holda tuzilgan yoki bajargan o'z-o'zidan haqiqiy bo'lmagan bitimlarning haqiqiy emasligi oqibatlarini qo'llash to'g'risida xo'jalik sudiga murojaat qilishga haqli. qonun bo'yicha o'z nomidan talablar qo'yish; kuzatuv davrida kreditorlar talablarining bajarilishiga e'tiroz bildirish; sudya tomonidan kreditorlar talablariga nisbatan qarzdorning e'tirozlarining asoslilikini tekshirishda ishtirok etish; qarzdorning mol-mulking saqlanishini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha choralar ko'rish, shu jumladan vaqtincha boshqaruvchining roziligisiz bitimlar tuzishni taqiqlash, mol-mulkni saqlash uchun uchinchi shaxslarga berish, shuningdek bunday choralarni bekor qilish to'g'risidagi iltimos bilan. sud; qarzdorning rahbarini o'z vazifalarini bajarishdan chetlashtirish to'g'risida xo'jalik sudiga murojaat qilish; qarzdorning faoliyati bilan bog'liq har qanday ma'lumot va hujjatlarni olish. Monitoring jarayonida qarzdor, qarzdorning muassislari (ishtirokchilari) yoki qarzdorning mol-mulking egasi, shuningdek uchinchi shaxs (shaxslar) kreditorlarning birinchi yig'ilishiga sud tartibini joriy etish to'g'risida xo'jalik sudiga murojaat qilish to'g'risida ariza bilan murojaat qiladilar. sud hokimiyatini qayta tashkil etish yoki qayta tashkil etish joriy etilganligi to'g'risidagi iltimosnoma bilan bevosita xo'jalik sudiga murojaat qilishga haqli.

Sud sanatsiyasi - xo'jalik sudi tomonidan qarzdor yuridik shaxsga nisbatan uning to'lov qobiliyatini tiklash hamda kreditorlar oldidagi qarzini uzish maqsadida qarzdorning ishlarini boshqarish vakolatlarini sanatsiya qiluvchi boshqaruvchiga o'tkazmagan holda qo'llaniladigan bankrotlik taomili. Sud sanatsiyasi xo'jalik sudi tomonidan kreditorlar yig'ilishining qarori asosida joriy etiladi. Sud sanatsiyasi joriy etilgan paytda:

kreditorlarning talablarini ta'minlash yuzasidan ilgari qabul qilingan choralar bekor qilinadi;

qarzdorning mol-mulkini xatlash va qarzdorga nisbatan uning o'ziga tegishli mol-mulkni tasarruf etish borasidagi vakolatlarini boshqacha tarzda cheklovlar faqat bankrotlik taomili doirasida joriy etilishi mumkin;

sud sanatsiyasi paytida yuzaga kelgan pul majburiyatlarini va (yoki) majburiy to'lovlar bo'yicha majburiyatni bajarmaganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik uchun neustoyka (jarima, penya) va boshqa iqtisodiy (moliyaviy) sanksiyalar, to'lanishi lozim bo'ladigan foizlar qo'llanilmaydi. Qarzni uzish jadvaliga muvofiq qondirilishi lozim bo'lgan pul majburiyatlari va (yoki) majburiy to'lovlar bo'yicha kreditorning talablari summasiga O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 327-moddasida nazarda tutilgan tartibda va miqdorda foizlarhisoblanadi.

Bu foizlar xo'jalik sudi tomonidan sudlov tizimini qayta tashkil etish to'g'risida hal qiluv qarori chiqarilgan paytdan boshlab va kreditorning talabi qanoatlantirilgunga qadar, agar qanoatlantirish sodir bo'lmasa, qarzdorni bankrot deb topish to'g'risida qaror qabul qilingunga qadar hisoblanadi. va tugatishga doir ish yuritishni boshlash. kreditorning talablari summasiga qo'shilishi kerak. Kreditorlar yig'ilishining, majburiyatlarning bajarilishini ta'minlagan shaxslarning yoki majburiyatlarning bajarilishini ta'minlagan qarzdor rahbarining yoki boshqaruv organi rahbarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini buzadigan xatti-harakatlari (harakatsizligi). qarzdor sudni qayta tashkil etish rejasini bajarmagan yoki qarzdor rahbari sud rejasini bajarmagan. xo'jalik sudi qarzdorning xatti-harakatlari to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan iltimosnomasiga binoan uning rahbarini o'z vazifalarini bajarishdan chetlashtirishga haqli. Bunday hollarda xo'jalik sudi qarzdor boshqaruvchisining majburiyatlarini bajarishni sud boshqaruvchisiga topshirishga haqli. Qarzdorning rahbarini o'z vazifalarini bajarishdan chetlashtirish to'g'risida xo'jalik sudi ajrim chiqaradi, unga nisbatan apellyatsiya (protest) berilishi mumkin. Qarzdorning muassislari (ishtirokchilari) yoki qarzdorning mol-mulkinging egasi kreditorlar yig'ilishining yoki kreditorlar qo'mitasining roziligisiz qarzdorni qayta tashkil etish (qo'shish, qo'shib olish, bo'lish, ajratish, o'zgartirish) va tugatish to'g'risida. Qarzdor quyidagi qarorlarni qabul qilishga haqli emas:

ko'chmas mol-mulkni ijaraga, garovga berish, mazkur mol-mulkni xo'jalik shirkatlari hamda mas'uliyati cheklangan va qo'shimcha mas'uliyatli jamiyatlarning ustav fondiga (ustav kapitaliga) ulush sifatida qo'shish yoki bunday mol-mulkni boshqacha tarzda tasarruf etish bilan bog'liq bitimlar;

balans qiymati qarzdor mol-mulkinging balans qiymatining o'n foizidan ortig'ini tashkil etuvchi qarzdorning mol-mulkini tasarruf etish bilan bog'liq bitimlar; obligatsiyalar (ssudalar) olish va berish, kafolatlar va kafolatlar berish, boshqa bironing foydasiga talab qilish huquqidan voz kechish, qarzni boshqa shaxsga o'tkazish, shuningdek qarzdorning mol-mulkini ishonchli boshqarish to'g'risida shartnoma tuzish bilan bog'liq bitimlar;

agar qayta tashkil etuvchi boshqaruvchi yoki kreditorlar qonun hujjatlarida belgilangan tartibda muayyan bitimlar tuzilishidan manfaatdor bo'lsa, bunday bitimlar.

Xulosa. qilib aytish mumkinki, iqtisodiyotning real sektori korxonalarini qo'llab-quvvatlashning muhim chora-tadbirlaridan biri turli sabablarga ko'ra yuzaga kelgan va

korxonaning sog'lom moliyaviy-xo'jalik faoliyatiga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi qarzdorliklarni qayta ko'rib chiqishdir. (qayta qurish). Mazkur tadbir orqali korxonalarning mavjud qarzdorliklarining paydo bo'lish sabablari va ularni to'lash imkoniyatlari o'rganiladi.

References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 28 ноябрдаги “Иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарини қўллаб-қувватлаш, уларнинг барқарор ишлашини таъминлаш ва экспорт салоҳиятини ошириш чора-тадбирлари дастури тўғрисида” ги ПФ-4058 сонли Фармони.
2. Бекмуродов А.Ш., Гафуров У.В. Ўзбекистон - иқтисодиётни модернизациялаш ҳамда ислохотларни чуқурлаштиришнинг янги ва юксак босқичи йўлида. Т.: Иқтисодиёт, 2008.
3. Бекмуродов А.Ш., Гимранова О.Б., Шамшиева Н.Н. Оммабоп иқтисодиёт: моҳияти ва асосий тушунчалари (ўзбек ва рус тилларида). Илмий-оммабоп қўлланма. Т.: Иқтисодиёт, 2009.
4. Бекмуродов А.Ш., Беркинов Б.Б., Усмонов Б.Б., Ҳамидов О.М., Гафуров У.В. ва Неъматов И.У. Ўзбекистон иқтисодиётни либераллаштириш ва модернизациялаш йўлида. Экспресс-проспект. - Т.:Иқтисодиёт, 2009.
5. Тожибоева Д. Иқтисодиёт назарияси. Т.: Шарқ, 2003 й.